

ERKIN IQTISODIY ZONALAR VA INNOVATSION FAOLIYATNI QO'LLAB-QUVVATLASH: O'ZBEKISTON VA AQSH TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL

Farangiz Omonboyeva

Millat Umidi Universiteti, BA-201 guruhi talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17600085>

Annotatsiya

Ushbu tezisda O'zbekistonda erkin iqtisodiy zonalarining (EIZ) shakllanishi va ularning innovatsion faoliyatni rivojlantirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, AQShdagi erkin iqtisodiy zonalar tizimi bilan solishtirilib, tajriba almashish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda iqtisodiy rag'batlar, sarmoya jalb etish mexanizmlari va innovatsion infratuzilmani takomillashtirish yo'nalishlari asosiy e'tiborda bo'lgan. Tahlil natijalariga ko'ra, O'zbekiston EIZlari uchun xorijiy sarmoyadorlar bilan innovatsion loyihalar hamkorligini kengaytirish va raqamli transformatsiyani jadallashtirish zarurligi aniqlangan.

Kalit so'zlar: Erkin iqtisodiy zonalar, innovatsion faoliyat, sarmoya, raqamli iqtisodiyot, iqtisodiy islohotlar, AQSh tajribasi, xalqaro hamkorlik.

Kirish

Globalashuv sharoitida iqtisodiy o'sishni jadallashtirishning asosiy omillaridan biri — erkin iqtisodiy zonalarini rivojlantirish va ular orqali innovatsion faoliyatni rag'batlantirishdir. O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng, iqtisodiyotda modernizatsiya va diversifikatsiya jarayonlari doirasida EIZlarni tashkil etish davlat siyosatining muhim yo'nalishiga aylandi. Bugungi kunda "Navoi", "Angren", "Jizzax", "Urgut", "G'ijduvon" kabi erkin iqtisodiy zonalar nafaqat ishlab chiqarish, balki ilmiy-tadqiqot, texnopark va startap loyihalari uchun ham muhim markazga aylanmoqda.

Asosiy qism

1. O'zbekistonda erkin iqtisodiy zonalar faoliyati

O'zbekiston EIZlarining asosiy maqsadi — xorijiy investitsiyalarni jalb qilish, eksport salohiyatini oshirish va yangi texnologiyalarni joriy etishdan iborat. 2020-yildan boshlab ularning faoliyati "Innovatsion rivojlanish strategiyasi-2030" bilan bevosita bog'landi.

Bu orqali:

- innovatsion texnologiyalar asosida ishlab chiqarish jarayonlari tashkil etildi;
- soliq va bojxona imtiyozlari orqali sarmoyadorlar uchun qulay muhit yaratildi;
- ilmiy muassasalar va xususiy sektor o'rtasida hamkorlik mustahkamlandi.

2. AQSh tajribasi bilan solishtirish

AQShda 1980-yillardan buyon faoliyat yuritayotgan Foreign Trade Zones (FTZs) — erkin savdo zonalarini xalqaro investitsiyalarni jalb etishda muhim rol o'ynaydi.

Ularning asosiy xususiyatlari quyidagicha:

- zonlarda tovarlarni bojxona to'lovlarisiz import qilish va qayta ishlash mumkin;
- ilmiy-tadqiqot markazlari bilan korxonalar o'rtasida bevosita hamkorlik mavjud;
- innovatsion infratuzilma — startaplar, venchur fondlar va universitet laboratoriyalari bilan uzviy bog'langan.

O'zbekistonda esa bu tizim endigina shakllanmoqda. AQSh tajribasi shuni ko'rsatadiki, erkin zonalarini faqat ishlab chiqarish hududi sifatida emas, innovatsion ekotizim markazi sifatida rivojlantirish iqtisodiy samaradorlikni keskin oshiradi.

3. Innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari

O'zbekistonda innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirilmoqda:

- Innovatsion rivojlanish agentligi orqali ilmiy loyihalarni moliyalashtirish;
- "Yoshlar – kelajagimiz" va "Startup Initiatives" dasturlari orqali yosh innovatorlarni rag'batlantirish;
- EIZ hududlarida texnoparklar va innovatsion laboratoriyalarni tashkil etish.

Ammo, bu sohada hali ham muammo va imkoniyatlar mavjud — xususan, xususiy sektorning innovatsiyaga qiziqishini oshirish, ilmiy natijalarni tijoratlashtirish tizimini kuchaytirish lozim.

Xulosa

O'zbekiston EIZlari innovatsion rivojlanishning yangi bosqichiga kirib bormoqda. Biroq, ilg'or tajribalar asosida infratuzilmani modernizatsiya qilish, kadrlar salohiyatini oshirish va davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini kengaytirish orqali ularning samaradorligini yanada oshirish mumkin. AQSh tajribasi esa O'zbekiston uchun erkin zonalarini nafaqat ishlab chiqarish hududi, balki ilm, texnologiya va tadbirkorlik integratsiyasi markazi sifatida shakllantirishda o'rnak bo'la oladi.

Takliflar

1. EIZlarda faoliyat yurituvchi korxonalar uchun innovatsion grant tizimini joriy etish;
2. Universitetlar va EIZlar o'rtasida texnologik transfer markazlari tashkil etish;
3. AQShdagi FTZ modelidan kelib chiqib, raqamli savdo zonalarini joriy etish;
4. Ilmiy ishlanmalarni startup loyihalar orqali amaliyotga tatbiq etishni kuchaytirish;
5. Innovatsion faoliyatni baholashda xalqaro indekslarga (Global Innovation Index) mos mezonlarni tatbiq etish.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Erkin iqtisodiy zonalar faoliyatini takomillashtirish to'g'risida"gi PQ-4853-son Qarori, 2020-yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi rasmiy sayti — <https://mininnovation.uz>
3. World Bank (2023). Innovation and Economic Zones in Central Asia.
4. U.S. Department of Commerce. Foreign Trade Zones Board Annual Report, 2022.
5. OECD (2021). Innovation Policy Review: Uzbekistan.
6. Jalolov, Sh. (2022). O'zbekistonda erkin iqtisodiy zonalar rivojlanish istiqbollari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.